

JÄREÄ RANNIKKOTYKISTÖMME

Yleisesikuntaeversti Yrjö Pohjanvirta

Suurvaltojen laivastojen kehitykselle ennen 1. maailmansotaa ja sen jälkeen sekä vielä sotien välisenä kautenakin oli luonteenomaisena piirteenä siirtyminen yhä raskeampiin tykistöaluksiin. Merellisesti heikkojen rannikkovaltioiden oli uhanalaisia rannikkokohteita suojatakseen turvaututtava myös yhä järeämpään, suuren kantaman omaavaan rannikkotykistöön. Venäjä oli tästä tyypillinen esimerkki. Se oli menettänyt Japania vastaan käydyssä sodassa laivastonsa iskukykyisimmän osan ja uuden laivaston rakentaminen tuli olemaan vuosien asia. Saksan laivaston nopea kasvu ja Suomenlahden perukassa merellisille hyökkäyksille alttiin pääkaupungin suojaamistarve pakottivat kuitenkin nopeisiin toimenpiteisiin eli luomaan vahvan kiinteän rannikopuolustuksen.

Maantieteelliset tekijätkin suosivat rannikkotykistön käyttöä, sillä Suomenlahden kapeikot olivat suljettavissa miinoituksilla ja tykistötulella. Talviolosuhteet asettivat Itämeren suunnalta toimivan hyökkääjän edullisempaan asemaan ja puolsivat näin myös rannikkotykistön käyttöä.

Näin rakennettiin ensin Pietarin suojaksi vahva linnoitusjärjestelmä, johon kuului mm Inon linnoitus. Tämä ei kuitenkaan taannut kehitteillä olleen laivaston toimintavapautta ja näin alettiin meripuolustuksen painopistettä siirtää länteen. Monivaiheisen suunnittelun jälkeen alettiin 1. maailmansodan alla rakentaa ns Pietari Suuren merilinnoitusta Porkkalan—Tallinnan kapeikkoon. Sodan aikana linnoitusjärjestelmää laajennettiin: idässä siihen sisällytettiin Helsingin laivastotukikohdan tuntuva vahventaminen ja lännessä linnoitettiin Hangon alue, Saaristomeren tärkeimmät avainasemat ja lopulta koko Ahvenanmaa.

Ahvenanmaata varten annettiin salainen toimintaohje, jolla saaret liitettiin vuotta 1915 varten laaditun sotasuunnitelman mukaisesti muodostettuun Turun—Ahvenanmaan saaristoasemaan. Ohjeessa sanottiin lopuksi ”Strateginen sisäreitti kulkee Viaporista (Helsingistä) Ahvenanmaalle. Reitin vasemman sivustan ollessa vahvan Viaporin linnoituksen hyvin suojaama, sen oikea sivusta Ahvenanmerellä sitävästoin on kokonaan puolustamaton. Koko tämä reitti vaatii suojakseen sarjan hyvin linnoitettuja rannikopattereita varustettuna kauaskantavilla järeillä kanuunoilla. Mutta sellaisen kanuunoiden täydellinen puute pakottaa patterien aseistuksessa rajoittumaan kuuden tuuman kanuunoihin. Tärkeimmät kohdat Hanko, Utö ja Klobb (Storklobb) vaativat kuitenkin viipymättä 10 ja 12 tuuman kanuunoita”.

Suomen itsenäistyessä sen alueella olleet linnoitukset joutuivat erinäisten vaiheiden jälkeen uusien isäntien haltuun pääosin käyttökelpoisessa kunnossa. Tällä tavalla Suomi sai myös järeää rannikkotykistöä, johon sillä muuten tuskin koskaan olisi ollut

varaa. Järeiksi rannikkotykeiksi katsotaan yleensä tykit, joiden kaliiperi on yli 200 mm. Tässä tutkielmassa käsitellään tykkimalleja 203/45—C (8'') 234/50—BS (9''), 254/45—D (10'') ja 305/52—O (12'').

I VAPAUSSODAN JÄLKEINEN AIKA

I. Venäläisten jättämä tykistöperintö

Vapaussodan jälkeen ei ollut mitään valmista organisaatiota, jonka tehtäväksi olisi voitu antaa rannikkopuolustuksesta huolehtiminen. Ei ollut liioin erikoiskoulutettua henkilöstöä hoitamaan sotasaaliksi saatua kalustoa ja vastaamaan heti sotatoimien päätyttyä ajankohtaisiksi tulleista puolustustehtävistä. Rannikkotykistöasiantunte-
musta edustivat vain muutamat Venäjällä koulutuksen saaneet upseerit ja heidän va-
raansa olikin alkuvaiheen toiminta rakennettava.

Yleisesikunnan päällikkö asetti kesällä 1918 toimikunnan tarkastamaan rannikko-
linnakkeiden kuntoa. Toimikunta, jonka puheenjohtajana oli everstiluutnantti
A. Almqvist sekä jäsenenä everstiluutnantti H. Graf ja kapteeniluutnantti A. Souran-
der, otti eräissä tapauksissa kantaa myös järeän tykistön järjestelyihin ja päätyi seu-
raavaan pääpiirteiseen selvitykseen:

Itäinen Suomenlahti:

Kronstadtin linnoituspiiriin kuuluneen Inon linnoituksen venäläiset räjäyttivät sii-
tä luopuessaan. Järeitä tykkejä oli ollut

- 4/305/52—0 torneissa,
- 4/305/52—0 avoasemassa,
- 8/254/45—D ja
- 12 kpl vanhamallisia tykkejä.

Osasta kalustoa voitiin saada vielä käyttökelpoista.

Lavansaaren 4/254/45—D-patteri oli ampumakunnossa.

Koiviston alueen tykistötarpeeseen toimikunta ei ottanut kantaa maasotasuunni-
telman vielä puuttuessa. Sen sijaan kiinnitettiin huomiota järeän patterin tarpeeseen
Virolahden rannikolla Pitkäpaaden alueella.

Helsingin alue: Toimikunta katsoi sen muodostavan valmiin kokonaisuuden ja ja-
koi patterit kahteen valmiusluokkaan

- I — Isosaari A
- Ryssänkari

- II — Isosaari B
- Kuivasaari
- Katajaluoto
- Villinki

Kussakin patterissa oli neljä 254/45—D-kanuunaa eli yhteensä 24 järeää kanuunaa.

Porkkalan edustalle Mäkiluotoon venäläiset olivat saaneet valmiiksi 4-tykkisen
203/45—C-patterin, mutta räjäyttäneet sen linnakkeesta luopuessaan. Rakenteilla ol-
leista 14''-kaksoistykkitorneista oli toisen perustustyöt tehty ja tornin liikkumattomat

alaosat asennettu. Tornin pyörivä yläosa oli saaressa, mutta putket ja koneistot puut-
tuivat. Toisen tykkitornin alustavat louhinta- ja betonointityöt oli aloitettu. Toimi-
kunnan mielipide oli, ettei Suomi tarvitse Mäkiluodon linnaketta.

Russarön 6-tykkinen 234/50—BS-patterin katsottiin olevan hyvässä kunnossa ja se
esitettiin säilytettäväksi. Tosin lämmityksen keskeytyminen oli aiheuttanut kase-
mateissa vaurioita ja saksalaiset olivat evakuoineet linnakkeen kuudesta voimakonees-
ta neljä.

Örön 4-tykkinen 305/50—O-patteri esitettiin säilytettäväksi, vaikka avoasettelussa
olevat tykit olivatkin vielä sähköistämättä ja tykeistä puuttui lukkoja ja lukonosa.

Ahvenanmaa ei kuulunut toimikunnan työkenttään. Alueen linnoitusten hävittä-
minen oli aloitettu nopeasti Saksan, Suomen ja Ruotsin tehtyä tätä koskevan sopi-
muksen Tukholmassa 30. 12. 1918.

Edellä luetellut asemissa olleet tykit sekä niiden lisäksi hävitetyiltä linnakkeilta ja
sotasaaliskonttorin käsistä pelastetut viisi 12''-putkea ja neljä 8''-putkea muodostivat
sen tykkikaluston, jonka varaan järeän rannikkotykkistön käyttösuunnitelmat voitiin
rakentaa. Ampumatarvikkeita oli yleensä riittävästi eli putkien arvioitua kestäkykyä
vastaavat määrät.

2. Inon episodi vuonna 1919

Rauhattomuus ja erilaiset välikohtaukset Karjalan kannaksella ja sen merisivustalla
jatkuivat varsinaisten sotatoimien laannuttuakin mm. Suomen aluevesien miinoitta-
misena ja järeän tykkistön ammutoina vastarannalta Yhinmäen (Krasnaja Gorka) pat-
terilta. Vastapainoksi suomalaiset perustivat Puumolan — Inon alueelle tilapäisen
patteriston ja ryhtyivät saattamaan tuhottuja rannikkotykkejä ampumakuntoon.
Näin saatiin mm. yksi Inon 12''-tykeistä käsikäyttöisenä kuntoon huhtikuussa 1919.

Kun välikohtaukset jatkuivat vielä pitkin kevättä 1919, niin esitti rannikkopuolus-
tuksen päällikön uuteen virkaan heinäkuussa nimitetty kenraalimajuri O. Enckell, että
Inon annettaisiin ampua Kronstadtia. Ylipäällikön sijainen kenraalimajuri K. Kivekäs
vastasi kirjelmällään 12. 9. 1919, että "Kronstadtin ampuminen voi tulla kyseeseen
vain sellaisessa erikoistapauksessa, jolloin meidän puoleltamme on mahdotonta vasta-
ta venäläisten sotatoimiin samalla tavalla". Itse asiassa Kivekäs antoi luvan itselleen,
sillä tykkistön tarkastajan virkansa ohella hänet oli samalla päivämäärällä nimitetty
rannikkopuolustuksen päälliköksi kenraalimajuri Enckellin tultua määrätyksi yleisesi-
kunnan päälliköksi.

Patteriston komentajalla ja patterin päälliköllä ei ollut tulenavausoikeutta ja ken-
raalimajuri Kivekäs mainitseekin muistiinpanoissaan "komensin eversti Nenosen 21.
10. 1919 Inoon". Patteriston komentaja kapteeni A. Kuurinmaa puhuu ammuntaa
koskevassa kertomuksessaan "rykmenttimme silloisesta komentajasta" mainitsemat-
ta mitään nimeä. (Nenonen toimi 19. 4. 1919 asti Rannikkotykkistörykmentin kome-
tajana ja oli po. ajankohtana komennettuna tykkistön tarkastajan toimistoon). Kome-
ntaja oli antanut ampumisluvan patterin päällikölle vänrikki, sittemmin eversti J.
Olinille ja poistunut ennen ammunnan alkua aamujunalla Viipuriin. Kun patteriston

komentaja oli Puumolassa, niin joutui vänrikki Olin yksin vastaamaan amunnasta. Valmistelut oli tehty huolellisesti, mm. tähystys kohtisuoraan ampumasuuntaan nähden tapahtui Kuokkalasta. Kun kolme laukausta oli ammuttu, joista kaksi tähystettiin täysosumaksi, oli amunta keskeytettävä huonon näkyvyyden takia. Ennen kuin amuntaa voitiin jatkaa, tuli Viipurista puhelimitse käsky amunnan lopettamisesta. Kenraalimajuri Kivekkään mukaan käskyn takana oli sotaministeri K. E. Berg, mahdollisesti koko hallitus.

Kolme laukausta Kronstadiin eivät johtaneet mihinkään vastatoimiin; päinvastoin välikohtaukset alkoivat laantua. Mikä vaikutus laukauksilla oli Tarton rauhansopimuksen siihen kohtaan, joka kielsi Seivästön ja Rajajoen välisen rannikon linnoittamisen, jää arvailujen varaan.

II JÄREÄN RANNIKKOTYKISTÖN KEHITYS 1920-LUVULLA

1. Ensimmäiset toimenpiteet

Tarton rauhansopimuksessa Suomi sitoutui neutralisoimaan Suomenlahden ulkosaaret ja hävittämään Seivästön ja Rajajoen välillä olevat rannikkolinnakkeet sekä pidättäytymään niiden uudelleen rakentamisesta. Nämä ja eräät muut rajoitukset antoivat perusteita puolustussuunnitelmien kehittämiseksi. Kannaksen pääasema tuli oikealla sivustallaan nojaamaan mereen Koiviston tienoilla. Maihinnousuille edullinen Koiviston salmi ja satama oli suojattava sulkemalla sinne johtavat väylät. Järeän tykistön tarve oli ilmeinen ottaen huomioon Neuvosto-Venäjän Itämeren laivaston kaksi taistelulaivaa.

Ratkaisu syntyi nopeasti ja varsin luonnollisella tavalla. Kun Lavansaaresta oli purettava 10"-patteri, niin esitti rannikkopuolustuksen päällikkö sen siirtämistä Koiviston Saarenpäähän. Yleisesikunta yhtyi esitykseen, sillä puolustussuunnitelmat olivat parillaan työn alla ja yksi linja nimettiin sitten Enckellin linjaksi. Linnoittamistyöt Saarenpäässä aloitettiin keväällä 1921 ja seuraavan vuoden elokuussa voitiin suorittaa koeammunnat. Linnoitusrakenteissa seurattiin vielä vanhoja linjoja, ts. tykit ryhmitettiin rintamaan noin 30 metrin välein ja ammunta koko patterilla oli mahdollista vain pääampumasuuntaan.

Vuoden 1923 puolustussuunnitelmassa veloitettiin rannikkotykiä ja laivasto ensi kerran yhteistoimintaan maavoimien kanssa tehtävällä "tukevat maarintaman taiste-
luja erityisesti sivustoilla sekä suojaavat joukkoja vihollisen laivaston tulelta". Maa-
ammunta oli rannikkotykiä kokonaan uusi toimintamuoto, eikä siihen ollut tek-
nillistä valmiutta. Tehtävän asettelulla oli kuitenkin tärkeä merkitys kehitystavoittei-
den kannalta.

Sekä rannikkopuolustuksen esikunnan että yleisesikunnan piirissä suunniteltiin Helsingin puolustuksen vahventamista 12"-tykistöllä. Määrärahat riittivätkin Inosta saadun käyttökelpoisen järeän kaluston siirtoon Suomenlinnaan ja Isosaareen. Rakenta-

minen lykkääntyi kuitenkin runsaalla vuosikymmenellä komiteakäsittelyjen ja lisätukimusten takia.

2. Rannikkopuolustuskomitea

Yleisesikunnan päällikön kenraalimajuri O. Enckellin johdolla vuosina 1921—22 toiminut rannikkopuolustuskomitea laati perusteellisen neljä nidosta käsittävän rannikkopuolustusohjelman sotilasmaantieteellisine ja -poliittisine perusteluineen sekä kustannuslaskelmineen. Komitea käsitteli laajasti myös järeän rannikkotykistön asemaa päätyen kautta rannikon sen määrän lisäämiseen. Esimerkiksi pääkaupungin kohdalta todettiin ”Helsinki on strategisen, taloudellisen ja poliittisen merkityksensä takia varustettava linnoituksilla, jotka kykenevät vastustamaan vahvimpienkin vihollislaivojen hyökkäyksiä. Alueella tarvitaan 8—12 kpl 12’’-tykkejä ja 20 kpl 10’’-tykkejä”.

Tässä yhteydessä ei ole tarpeen yksityiskohtaisemmin käsitellä komitean perusehdotusta, sillä sen mittavuuden takia nuorella valtiolla ei olisi ollut mitään taloudellisia mahdollisuuksia sen toteuttamiseen. Komitea lienee itsekin todennut työnsä teoreettisuuden, koska se teki toisen supistetun ehdotuksen. Järeän tykistön osalta tässä ehdotuksessa

- päädyttiin sen pysyttämiseen silloisessa vahvuudessaan ottaen huomioon, että Saarenpään patteri oli jo olemassa,
- pidettiin suotavana 4 kpl 12’’-tykkiä Helsingin edustalle ja erinäisiä teknillisiä parannuksia tulinopeuden lisäämiseksi vanhoilla pattereilla,
- pidettiin 4-tykkisten 8’’-pattereiden rakentamista seuraavana 10-vuotiskautena välttämättömänä Koiviston Tiurinsaarelle, Pukkionsaarelle Virolahden rannikolla ja Haapasaaarille Kotkan edustalla ja
- kiinnitettiin huomiota järeän tykistön tarpeeseen Porkkalan alueella; asialla ei kuitenkaan ole kiirettä.

Itäinen Suomenlahti tuli näin entistä voimakkaammin suunnittelun piiriin. Voidaankin todeta, että komitean kaikki toiveet tältä osin toteutuivat, tosin vuosien kulluttua ja osittain kevyemmällä tykistöllä. Pukkion linnake saatiin tosin ampumakuntoon jo vuonna 1924 kahdella sotasaalisvarastosta kunnostetulla 203/45—C-tykillä aseistettuna. Tällaisenakin linnake täytti hyvin tehtävänsä Talvisodassa, kuten myöhemmin todetaan.

Eräänä syynä ratkaisujen viivästymiseen oli se, että maanpuolustuskysymykset kokonaisuudessaan ja siten myös rannikkopuolustuksen järjestelyt annettiin uuden komitean, puolustusrevision käsiteltäviksi.

3. Puolustusrevision mietintö

Vuosina 1923—26 filosofian tohtori Eirik Hornborgin puheenjohtolla toimineeseen puolustusrevisiokomiteaan ei kuulunut lainkaan rannikkopuolustuksen edustajaa, vaan se käytti hyväkseen edellä mainittua rannikkopuolustuskomitean mietintöä ja

perusti lopullisen kannanottonsa pääasiallisesti asiantuntijaksi kutsutun kenraalimajuri W. Kirken johdolla toimineen englantilaisen komission mielipiteisiin.

a. Kirken komission kannanotot

Englantilaisen komission arvostelu järeän rannikkotykistön tarpeesta, järjestelyistä ja kunnosta oli yleensä kielteinen ja eräissä tapauksissa jopa musertava. Komission omaksumista yleisistä periaatteista mainittakoon

- Suomen etelärannikolla maihinnousuvaara on vähäinen; vain mahdolliset rannikkokohteiden tulitukset mereltä on otettava huomioon,
- pyrkimys välttää eristettyjä asemia; siten pitkän merimatkan päässä olevat patterit on poistettava,
- tykkimallien yhtäläistäminen; peruskaliiperiksi olisi valittava järeän tykistön osalta 10''-, ja 12''-tykeistä olisi luovuttava (ts. luovuttava tehokkaammasta ja nykyaikaisemmasta tykistä vanhamallisen eduksi),
- kun rannikkovedet ovat jäässä, eivät linnakkeet suurin piirtein katsottuna ole tarpeellisiakaan.

Arvostelua leimaa Suomen rannikkojen ja saaristojen erikoisluonteen tuntemattomuus ja se perustui muutenkin toisarvoisiin tekijöihin, kuten puuttuviin etäisyysmittareihin, tykinosiin ja voimakoneisiin tai vajavaisiin viestiyhteyksiin. Itse tykkien, ampumatarvikkeiden ja suoritettujen linnoittamistöiden puolustuksellinen ja taloudellinen arvo sen sijaan sivuutettiin. Malliesimerkkinä tarpeettomasta ja rappiolla olleesta linnakkeesta komissio piti Örön linnaketta ottamatta huomioon, etteivät rajoitetut voimavarat vielä olleet riittäneet koko laajalle rannikolle. Puutteiden poistaminen ei kuitenkaan ollut ylivoimainen tehtävä, kuten sittemmin todettiin.

Mainittakoon eräänä yksityiskohtana, että komissio esitti kaikkien Saaristomeren alueen linnakkeiden (Örö, Utö ja Lypertö) romuttamista ja Turun puolustamista kaupungista 10—15 km:n päähän rakennettavalla 6''-patterilla. Rannikkopuolustuskysymyksiä lieneekin tarkasteltu enemmän englantilaisesta kuin suomalaisesta näkökulmasta.

Järeän tykistön osalta komissio päätyi seuraavaan esitykseen:

A. Patterit, jotka on saatettava täyteen kuntoon

- Saarenpää, 4/10''; tykit liian lähellä toisiaan,
- Pukkionsaari, 2/8''; kolmas tykki ei ole välttämätön, myöhemmin siirrettävä luokkaan B,
- Villinki, 4/10'',
- Isosaari, 4/10''; itäinen patteri,
- Ryssänkari, 4/10'',
- Russarö, 6/9'',

B. Patterit, joiden sijoitus on sopiva, mutta uudelleenaseistaminen välttämätöntä

- Pukkionsaari, 8''-tykit korvattava 10''-tykeillä.

C. Uudet patterit

- Koivisto, Tiurinsaari, 4/10'',
- Kotka, Kirkonmaa, 4/10''.
- D. Patterit, jotka eivät ole välttämättömiä, mutta voidaan säilyttää väliaikaisesti
  - Katajaluoto, 4/10''.
- E. Patterit, jotka on purettava tai hylättävä heti
  - Isosaari, 4/10'', läntinen patteri,
  - Kuivasaari, 4/10'',
  - Örö, 4/12''.

Kirken komission suositus merkitsi kahden tasavahvuisen voimaryhmän muodostamista, mutta järeän tykistön kokonaisvoiman tuntuva vähentämistä.

b. Puolustusrevision kanta

Kuten aikaisemmin jo on mainittu, niin yhtyi puolustusrevisio rannikkopuolustuksen osalta pääpiirtein Kirken komission esitykseen. Kuitenkin se teki omasta puolestaan joitakin tarkennuksia ja omaperäisiäkin esityksiä.

Uhka-analyyssissään revisio totesi Kirken komissiosta poiketen hyökkäysuhkan myös Virosta.

Revisio toi esille myös ajatuksen uivista pattereista Italian mallin mukaisesti; 3—4 patteria á yksi 12''-tykki proomussa olisi huokea ratkaisu. Revisio esitti harkinnan alaiseksi Örön tai varastossa olevien 12''-tykkien käyttöä tähän tarkoitukseen. Kehittyneemmässä, joskaan ei halvassa muodossa tämän ajatus aikanaan toteutui rannikkopanssarilivojen rakentamisena.

Rannikkopuolustuksen sodanajan organisaation ja järeän tykistön osuuden siinä revisio esitti seuraavaksi:

Kannaksen rannikkolohko, esikunta Viipurissa

- Länsi-Laatokan patteristo,
- Viipurin patteristo, esikunta Koivistolla
- Saarenpää 4/10'', miehitetty,
- Tiurinsaari 4/10'', suojeluskunta miehittää.

Kotkan rannikkolohko

- Kirkonmaa 4/10'', miehitetty,
- Pukkio 2/8'', suojeluskunta miehittää.

Helsingin rannikkolohko

- Ryssänkari 4/10'', miehitetty,
- Russarö 6/9'', miehitetty,
- Isosaari 4/10'', suojeluskunnan miehittämä,
- Villinki 4/10'', suojeluskunnan miehittämä.

Revisio esitti Kirkonmaan aseistuksen siirrettäväksi Isosaaresta ja Tiurinsaaren luoteispäähän suunnitellun patterin Kuivasaaresta. Lisäksi esitettiin, että kaksi Saarenpään tykkiä siirrettäisiin uuteen paikkaan.

Lopuksi revisio korosti vielä, että rannikkopuolustuksen vastaisen kehityksen sekä määräänsä että laatuunsa nähden on aina oltava riippuvainen Venäjän Itämeren laivaston vahvuudesta ja kunnosta.

Revision mietintöön liitti sen jäsen everstiluutnantti, sittemmin jalkaväenkenraali E. Heinrichs rannikkopuolustuksen vastaisen kehityksen kannalta tärkeän vastalauseen "Puolustusrevision mietinnössä meri- ja rannikkopuolustusta koskevaan osaan nähden pyydän täten esiintuoda eriävän mielipiteeni. Yhtyen kotimaisen rannikkopuolustuskomitean esittämään kantaan katson tärkeäksi, että Turun saariston samoin kuin myöskin Laatokan ulkosaarien kiinteä patteriketju pysytetään ja niitä täydennetään välttämättömillä uusilla pattereilla. Laatokalla ei tämän ulomman linnakeketjun olemassaolo kuitenkaan poista tarvetta suojata sen pohjoisrannikko sitäpaitsi pattereilla. Mietinnön muihin osiin nähden yhdyn komitean ehdotuksiin voimatta kuitenkaan yhtyä sananmukaisesti ja joka kohdassa mietinnön perusteluihin sisältyvään vanhan järjestelmän arvosteluun".

c. Yleisesikunnan kanta

Rannikkopuolustuksen tarkastaja kenraalimajuri Kivekäs, joka jo alunperin oli vastustanut englantilaisten asiantuntijoiden kutsumista, antoi ennen virkansa lakkauttamista lausunnon, jossa hän vain muutamassa kohdassa saattoi yhtyä komission käsityksiin. Hän esitti uudelleen Helsingin edustaa vahvennettavaksi neljällä 12''-tykillä. Öron olisi säilytettävä ja Pukkioon riittäisi 8''-tykit varsinkin, jos Tiurinsaaren 10''-patteri rakennetaan.

Yleisesikunnan operatiivisen puolen kannanotto oli varovaisen positiivinen. Se toteaa arvokasta tykistöperintöä hoidetun aivan liian vähäisillä varoilla. Yleisesikunta saattoi yhtyä pääpiirtein puolustusrevision ehdotuksiin. Löytyvä materiaali olisi kuitenkin käytettävä hyväksi, joten yleisesikunnan rannikkotykistösuunnitelma muodostuu jonkun verran revision ehdotusta laajemmaksi.

Yleisesikunta kannatti Tiurinsaaren linnoittamista. Sen järeä patteri tukisi tehokkaasti Saarenpäättä ja sulkisi yhdessä Pukkion kanssa Viipuriin johtavan väylän. Sekä Saarenpäähän että Tiurinsaareen esitettiin lisäksi raskaat patterit, jolloin Koiviston alueesta olisi muodostunut varsin vahva tykistöllinen voimakemus.

Isosaareen tai Kuivasaareen esitettiin kaksitykkisen 12''-patterin rakentamista, mutta ajankohta ei ollut vielä otollinen hankkeen toteutumiseksi.

Yleisesikunta ryhtyi myös nopeasti eräisiin puolustusrevision suosittamiin, mutta myös sen mietinnön vastaisiin toimenpiteisiin. Kirkonmaan linnakkeen suunnittelu ja alueen lunastaminen pantiin vireille jo vuonna 1925. Tarvittavat varat esitettiin v:n 1926 tulo- ja menoarvioon. Linnakkeen tykit sürrettiin Isosaaresta. Puolustusministeriölle tehtiin v:n 1927 alussa esitys Öron saaren lunastamisesta ja näin keskustelu Öron romuttamisesta laantui joksikin aikaa.

Ottaen huomioon erisuuntaiset mielipiteet järeän tykistön tarpeellisuudesta sekä uutisrakenteiden toteutumisen vaatiman ajan ja varat, voidaan yleisesikunnan tässä vai-

heessa aikaansaamia päätöksiä pitää myönteisinä tulevan kehityksen kannalta. Koko asemassa oleva järeä tykistö pysytettiin sodan ajan vahvuuksissa ja muuttuneen tilanteen edellyttämät uudelleenryhmitykset oli saatu hyvälle alulle.

On lisäksi otettava huomioon, että ratkaisujen tekoa eivät suinkaan helpottaneet meripuolustuksen johdossa tiheään tapahtuneet organisaatio- ja henkilömuutokset. Rannikkotykistön edustus yleisesikunnassa lakkasi käytännöllisesti katsoen kokonaan vuonna 1925, kun rannikkopuolustuksen tarkastajan virka lakkautettiin.

4. Meripuolustusorganisaatio kehitty

Keväällä 1927 tapahtuneessa organisaatiomuutoksessa yhdistettiin laivasto ja rannikkotykistö samaan johtoon. Kun 22. 12. 1927 oli vahvistettu laki puolustuslaitoksen saattamisesta vakinaiselle kannalle, niin oli myös meripuolustuksen osalta luotu mahdollisuudet suorituskykyisen meripuolustuksen esikunnan avulla kehittää tasaisesti meripuolustuksen eri sektoreita. Järeän rannikkotykistön osalta tämä merkitsi Kirkonmaan linnoittamistöiden saattamista päätökseen sekä uusien suunnitelmien ja esitysten tekemistä seuraavaa vuosikymmentä varten. Kyse ei tulisi olemaan yksin uusista pattereista, vaan koko rannikkotykistön tehon kohottamisesta teknillisillä parannuksilla, mittaus- ja ampumamenetelmien kehittämällä sekä ammunnan tarkemmalla ballistisella valmistelulla.

Yleisesikunta jatkoi myös suunnittelutyötään omalla sektorillaan. Niinpä syksyllä 1929 työsuunnitelman yhteydessä mainitaan ”Rannikkopuolustus suunnitelma on ollut useita vuosia työn alla, mutta vaatii vielä paljon työtä. Vuosien 1930—31 työsuunnitelmassa on aseistuksen, lähinnä 12”-tykkien, sijoittaminen linnakkeille”.

Kirkonmaan järeän patterin koeammunnat voitiin suorittaa syyskuussa 1929. Kyseessä ei suinkaan ollut mikään linnake sanan varsinaisessa merkityksessä, sillä kaikki lähipuolustuslaitteet, viestiyhteydet ja miehistön majoitustilat puuttuivat. Patterin ryhmityksessä oli kuitenkin jo noudatettu uusia periaatteita: tykit olivat hyvin maastoutettuina niin kaukana toisistaan, että koko patterilla voitiin ampua täysympyräsektorissa.

Örön järeän patterin kunnostus käynnistyi vuosikymmenen lopulla ja yleisesikunta piti asiaa niin kiireellisenä, että sisällytti puuttuvien tykinosien valmistukseen tarvittavan määrärahan vuoden 1930 ylimääräiseen menoarvioehdotukseen.

Vuonna 1929 kutsuttiin englantilainen komentaja M C Despard asiantuntijaksi käsittelemään laivaston järjestely-, operaatio- ja koulutuskysymyksiä. Kolmen kuukauden kuluttua hän oli valmis esittämään myös ”käsityksensä Suomen meripuolustus kysymyksistä”, jossa hän toi esille eräitä uusia painotuksia järeän tykistön osalta. Hänen mukaansa kiinteän puolustuksen tuli olla Hangon ja Koiviston välillä niin vahva, että se voi torjua suurienkin linjalaivojen tukeman operaation. Hän ehdotti poistettavaksi Örön patterin tarpeettomana ja Saarenpään patterin liian uhanalaisena. Sen sijaan hän kiinnitti huomiota mm. Porkkalan suuntaan esittäen sijoitettavaksi 3-tykkisen 12”-patterin Hilan alueelle.

III JÄREÄN RANNIKKOTYKISTÖN KEHITYS 1930-LUVULLA

1. Järeän rannikkotykistön arvostus kasvaa

1930-luvun alussa tapahtui rannikkopuolustuksen ja erityisesti järeän rannikkotykistön suhteen verraten jyrkkiä ja nopeita myönteiseen suuntaan vaikuttaneita asenne-muutoksia. Tähän johtivat mm.

- laivastojen kehittämislle leimaa-antanut raskaiden tykistöalusten merkityksen lisääntyminen,
- kansainväliselle politiikalle edellisellä vuosikymmenellä luonteenomaisen rauhanpolitiikan joutuminen elpyvän militarismin ja imperialismiin jalkoihin sekä tämän heijastuminen myös Itämeren oloihin Saksan uuden nousun johdosta,
- Neuvostoliiton Itämeren laivaston kasvu ja toimintaperiaatteiden rakentuminen taistelulaivojen muodostamalle rungolle,
- oman laivanrakennusohjelman toteutumisen myötä kasvanut tarve varmistaa laivaston toimintamahdollisuudet ja tukeutumisalueet kiinteällä puolustuksella ja
- käytettävissä olleen tykistökälystön ja ampumatarvikkeiden käyttöarvon tajuaminen meripuolustuksen yleisten tarpeiden arvostuksen kasvun rinnalla.

Tilanteen arvioinneissa tapahtuneisiin muutoksiin ovat saattaneet vaikuttaa myös ulkomaisten asiantuntijoiden jossakin määrin muuttuneet mielipiteet, nuoren yleisesikuntaupseeripolven vaikutuksen lisääntyminen ja yleisesikunnan johtavilla paikoilla tapahtuneet henkilömuutokset.

Luottamusta järeän tykistön käyttöarvoon ja suoriutumiseen teknillisesti vaativista asennustöistä lisäsivät myös Öron 12''-tykkien ampumakuntoon saattaminen sekä elokuussa 1930 suoritettut perusteelliset ja onnistuneet koeammunnat. Tykit osoittautuivat erittäin tarkoin ja teoreettisesti laskettiin, että silloinen 32 km:n ampumaetäisyys voidaan nostaa aina 40 km:in mm ammuksen ballistisen kärjen avulla. Mainittakoon tässä yhteydessä, että kansainväliset asekauppiat olivat jo 1920-luvulla kiinnostuneita Suomen hallussa olleista 12''-putkista. 1930-luvulla näihin putkiin ihastui myös ruotsalainen asiantuntija suorittaessaan muiden maiden tilaamia koeammuntoja Örossa.

2. Uudelleenryhmityksen arviointia

Järeän rannikkotykistön käyttömahdollisuuksista syntyi vilkas mielipiteiden vaihto yleisesikunnan ja meripuolustuksen esikunnan välillä. Keskustelun pohjan muodostivat maassa olevat yhdeksän 12''-putkea, joista neljä oli asemassa Örossa, neljä hajallaan Isosaareissa ja yksi hajallaan Suomenlinnassa. Jokaista putkea kohden oli 200 laukausta.

Meripuolustuksen esikunta esitti 8. 10. 1930 yleisesikunnalle, että tykeistä muodostettaisiin kaksi voimaryhmää:

1. Itäiselle Suomenlahdelle

- kaksi tykkiä Saarenpäähän,
- kaksoistykkitorni Säkkijärven Ristinieemeen ja
- kaksi tykkiä Kirkonmaansaareen.

2. Helsingin edustalle

- kaksoistykkitorni Kuivasaareen ja
- yksi tykki Isosaareen.

Jo 12. 1. 1931 meripuolustuksen esikunnasta lähti uusi kirjelmä, jossa päädyttiin esittämään

- kaksoistykkitornia Mäkiluotoon, jossa perustamistyöt venäläisten jäljiltä olivat huomattavan pitkällä,
- kaksoistykkitornia Kuivasaareen,
- kahta avointa tykkiä Ristinieemeen,
- kahta avointa tykkiä Kirkonmaansaareen ja
- yhtä tykkiä asennettavaksi rautatielavetille tai monitoriin tai kolmantena vaihtoehtona avoasemaan Saarenpäähän.

Uutta nopeasti muuttunutta esitystä ovat epäilemättä edeltäneet neuvottelut tai henkilökohtaiset yhteydenotot esikuntien edustajien kesken. Porkkalan kapeikon merkitystä oli pohdittu monesti aikaisemminkin, mutta nyt sen puolustuksen vahventaminen järeällä rannikkotykistöllä tulee virallisesti esille.

Yleisesikunta ei ollut täysin tyytyväinen tähänkään esitykseen. Yleisesikunnan päällikön kenraalimajuri K L Oeschin ja operatiivisen osaston vs päällikön everstiluutnantti V Karikosken allekirjoittamassa vastauksessa meripuolustuksen esikunnalle pvm:llä 30. 1. 1931 yhdytään siihen näkemykseen, että kiireellisimpiä tehtäviä Suomenlahden meririntaman vahvistamiseksi on varastossa olevien 12''-tykkien paikoilleen asettaminen ja toimintakuntoon saattaminen. Yksityiskohtaisessa tilanteenarvostelussa yleisesikunta esitti seuraavia näkökohtia:

''Helsingin—Porkkalan seudun kiinteää rannikkopuolustusta on vahvennettava käytettävissä olevalla raskaimmalla tykistöllä laivaston liikkeiden suojaamiseksi ja vihollisen laivaston liikkeiden vaikeuttamiseksi sen tunkeutuessa ulos Suomenlahdelta. Kapeimmalla kohdalla ampumasektorit leikkaavat Viron puolella olevien pattereiden kanssa. Kyseeseen voi tulla jopa neljä tykkiä Porkkalan seudulle. Kun on kuitenkin laskettavissa, että Viro menee nopeasti, niin Kuivasaari on edullisempi toisen patterin paikkana. Sieltä vapautuu 10''-tykkejä esimerkiksi Pellingin alueelle.''

Yleisesikunta ei yhtynyt yhden tykin sijoittamiseen Saarenpäähän, koska se olisi helposti eliminoitavissa ja Koivisto voidaan menettää nopeastikin. Tilanne vaati kuitenkin Kannaksella taistelevan kenttäarmeijan oikean sivustan varmistamista järeällä tykistöllä. ''Tähän on pyrittävä sijoittamalla sanottu tykistö Viipurinlahden länsirannalle, jossa välitöntä uhkaa maan puolelta ei ole. Tätä silmälläpitäen on meripuolustuksen esikunnan ehdotusta sijoittaa 12''-patteri Ristinieemeen tai sen lähistölle pidettävä täysin tarkoitustaan vastaavana. Yleisesikunnan mielestä tulisi tämän patterin tykkien lukumäärän olla kolme tai neljä. Lisäksi täytyisi patterin ilmatorjunta järjestää rakentamisen yhteydessä.''

Yleisesikunta asetti strategisista syistä Ristiniemen linnakkeen rakentamisen kiireysjärjestyksessä ensimmäiseksi, koska sen toiminta liittyi kenttäarmeijan toimintaan heti sodan alussa. Meripuolustuksen esikunnalta pyydettiin tarkasti perusteltu esitys, mikäli se teknillisistä ym. rauhanaikaisista syistä haluaisi ensin rakennettavaksi Porkkala—Kuivasaari ryhmän.

Lopuksi todettiin, että jäljelle jäävien 12''-tykkien sijoitusta ei ollut syytä vielä ratkaista; oli kuitenkin harkittava ja tutkittava niiden käyttöä rautatietykistönä.

Meripuolustuksen esikunta perusteli omaa esitystään ja kiireysjärjestystään sillä, että Kuivasaaren ja Mäkiluodon työt voidaan aloittaa heti. Ristiniemessä vaativat tiedustelu, suunnittelu ja alustavat työt ainakin vuoden. Lisäksi työt ovat riippumattomia toisistaan. Tältä pohjalta alettiinkin sitten töitä käynnistää. Vuoden 1931 ylimääräisessä menosäännössä ehdotettiin 2,6 milj. markkaa Kuivasaaren ja Mäkiluodon linnoitustöihin. Esitys hyväksyttiin ja työt pääsivät alkuun.

Puolustusneuvosto käsitteli myös samana vuonna panssaritornien rakentamista ja esitteli asian kesäkuussa tasavallan presidentille tuoden samalla esille, että töiden jatkamiseen tarvitaan vielä 12 milj. markkaa. Todekkoon, että vasta tässä vaiheessa käsiteltiin ensi kerran järeää rannikotykistöä puolustusneuvostossa.

Valtioneuvoston 7. 5. 1937 asettaman ns. perushankintakomitean esityksessä vuonna 1938 oli esillä jo aikaisemmin mainittu 10''-patterin rakentaminen Porvoon saaristoon. Asia ei kuitenkaan edennyt vireille pantuja maanlunastushankkeita pitämälle ennen sotaa.

Puolustusneuvosto teki 3. 11. 1938 esityksen puolustusministeriölle komitean asettamisesta laatimaan merivoimien perushankintaohjelmaa. Tämä kenraalimajuri V Valveen puheenjohtolla toiminut komitea esitti osamietinnössään 6. 2. 1939 mm. että Kirkonmaansaareen sijoitettaisiin lisää kaksi 10''-tykkiä eli entiset Porvoon saaristoon ajatellut Kuivasaaren tykit. Perusteluna pidettiin aivan oikein tykkimallin pientä tulinopeutta. Esitys ei johtanut kuitenkaan toimenpiteisiin.

Järeän tykkikaluston täydentämiseen tarjoutui tilaisuus vuonna 1939, kun Suomelle tarjottiin ostettavaksi 12 kpl 305/52-0-tykin putkia jarrulaitteineen sekä lataus- ja lukkokoneistoineen. Tykit olivat ns. Wrangelin laivastoon kuuluneelta taistelulaiva Emperor Alexander III:lta ja varastoituina Bizertassa Tunisiassa. Everstiluutnantti P Enkaisen johtama tarkastajaryhmä puoli aseiden ostoa, mutta ennen kaupan solmimista puhkesi 2. maailmansota. Maaliskuussa 1940 päästiin jälleen kauppaa hieromaan ja loppujen lopuksi Ranska lahjoitti tykit Suomelle.

3. Mäkiluodon ja Kuivasaaren tykkitornit

Täydellisesti sähköistettyjen järeiden tornipattereiden rakentamista voidaan pitää rannikotykistön teknillisesti vaativimpana aselajin itsensä suunnittelemana, johtamana ja suorittamana työnä. Hyväksyessään työsuunnitelman puolustusministeriö ei aikaisempien kielteisten kokemusten takia suostunut siviilirakoitsijoiden käyttöön edes linnoitusrakenteiden osalta. Ministeriön teknillinen osasto ja taisteluvälineosasto

tarjosivat auliisti apuaan, mutta käytännön suorituksista vastasi paikallinen joukko-osasto eli Rannikkotykistörykmentti 1.

Suunnittelua helpotti huomattavasti se, että kohta Vapaussodan jälkeen oli Inon ja Mäkiluodon pattereista ja tykeistä teetetty yksityiskohtaiset piirustukset näiden linnakkeiden suunnittelijalla ja rakentajalla sotilasinsinööri, eversti S Langella. Opintokomennuksilla Viroon voitiin tutustua vastaaviin tornipattereihin. Sieltä saatiin myös piirustuksia ja kytkinkaavoja sekä voitiin ostaa erittäin edullisesti mm kaksi korotus-hammaskaarta ja muita puuttuvia tykin osia. Sähkömoottoreita ja -kojeita, kuljettimia yms jouduttiin ostamaan tarjousten perusteella kotimaisilta alihankkijoilta. Suurta apua oli myös siitä, että käytettävissä oli muutamia jo venäläisten aikana asennustöissä olleita henkilöitä.

Rakennustöiden painopiste oli ensin Mäkiluodossa, joka valmistui ampumakuntoon kesällä 1933. Kuivasaaren tykkitornin peruskehän ”muuraus” tapahtui juhlallisesti 13. 5. 34 puolustusministerin läsnäollessa. Mäkiluoto ampui kunnialaukauksen Kuivasaaren edustalle. Patteri valmistui ampumakuntoon kesällä 1935. Kummankaan tornin osalta ei todettu mitään suurempia suunnittelu- tai asennusvirheitä. Pääkaupungin meririntaman puolustus oli saanut huomattavan vahvennuksen.

Samoihin aikoihin Mäkiluotoon sijoitettiin kaksi 8”-tykkiä. Kalustollista köyhyyttä osoittaa kuitenkin se, että tykit olivat ”eri paria”: toisen pituuskaliiperi oli 50 ja toisen 45. Tämän tykkimallin ampumatarviketuloa helpotti 320 laukauksen osto Virosta.

4. Viipurin lohkon järeän tykistön vahventaminen

Kannaksen pääaseman oikean siiven vakiintuessa 1930-luvun alkaessa linjalle Kuolemajärven eteläpää — Kipinolanjärvi — Suomenlahti kasvoi myös Koiviston alueen merkitys puolustukselle. Tykistön tarkastajan, yleisesikunnan päällikön ja meripuolustuksen komentajan tarkastusmatkalla kesäkuussa 1931 todettiin Saarenpään järeä patteri taas kerran maarintamatehtäviä varten epäedulliseksi. Puolustusministeriölle olikin jo tehty esitys lisäalueiden pakkolunastamiseksi patterin hajaryhmittämistä varten. Työt voitiin aloittaa kuitenkin vasta syksyllä 1936, kun puolustusministeriö myönsi 1,3 milj markkaa kahden tykkiaseman ja kenttäradan rakentamiseen. Seuraavana vuonna voitiin rakentaa toiset kaksi asemaa. Syksyllä 1938 yleisesikunta lisäsi tykkien lukua vielä kahdella, joten Talvisotaan mennessä Saarenpään 6-tykkinen järeä patteri oli kokonaan uusissa asemissa hyvin maastoutettuna ja hajaryhmitettynä.

Uusia tykkiasemia suunniteltaessa oli suojan lisäämiseksi pienennetty avoimen tykkipihan halkaisijaa 1,5, metriä. Tämä oli saavutettu tekemällä lavettiin muutoksia ja erityisesti sen tukipistettä siirtämällä. Riittämättömät kokeilut rasisu muutosten selvittämiseksi aiheuttivat myöhemmin paljon vaivaa ja alensivat patterin tehoa varsinkin suurta tulinopeutta vaativassa merimaaliammunnassa.

Vuonna 1931 tehty periaatepäätös Ristiniemen linnakkeen rakentamisesta alkoi to-

teutua vasta keväällä 1936, jolloin myönnettiin ensimmäiset määrärahat suunnittelua varten. Öron linnakkeelta siirretyt kaksi 305/52-O-tykkiä hajaryhmitettiin lähes kilometrin päähän toisistaan. Töiden painopiste ajoittui vuodelle 1938 ja syksyllä 1939 patteri oli ampumakunnossa. Yleisesikunnan aikanaan esittämän toivomuksen mukaisesti linnakkeen aseistukseen kuului myös kaksi 76.2 mm:n ilmatorjuntatykkiä.

Ristiniemen linnakkeen valmistumisen myötä oli kaikki järeän rannikkotykistön hyväksytyt uudelleenryhmitysuunnitelmat saatettu päätökseen.

5. Ase- ja ampumateknillinen kehitys

Järeän rannikkotykistön ryhmittämissä muutoksiin ja linnoittamiseen olisi tuskin uhrattu siinä mitassa varoja kuin tapahtui, ellei taustalla olisi ollut myös tykistön käyttöarvon ja tehon tuntuva kohoaminen jo tehtyjen tai paraillaan käynnissä olleiden ase- ja ampumateknillisten parannusten avulla. Vaikka kehitystyö koituikin koko rannikkotykistön ja erityisesti sen pääkaliiperin eli 152/45-C-tykin hyväksi, niin mainitaan seuraavassa luettelomaisesti järeään tykistöön liittyviä parannuksia:

- tylppäkärkisten ammusten varustaminen ns ballistisella kärjellä lisäsi ampumaetäisyyttä keskimäärin 10 %,
- latauskoneistojen uusimisella päästiin entistä suurempiin tulinopeuksiin,
- 8''-tykin kehdon kääntäminen ympäri kasvatti korotuskulmaa ja vastaavasti ampumaetäisyyttä noin 5 km,
- uusimalla ja lisäämällä panoksia saavutettiin suurempia ampumaetäisyyksiä aseensa kiittäen,
- tykittäiset suunnanosoitimet, matkalaitteet ja korjaimet mahdollistivat epäsuoran suuntauksen ja patterin hajaryhmituksen, jolla oli huomattava taistelukestävyyttä lisäävä merkitys,
- uudet patteritasot ja tykistökartat yhdessä em tykittäisten laskutoimitusten kanssa mahdollistivat tehokkaan maa-ammunnan,
- siirtyminen ns valmistettuun ammuntaan mahdollisti yllättävän tulenavauksen ilman hidasta hakuammuntavaihetta; edellytyksenä oli tarkka ballistinen valmistelu, tarkka ja jatkuva etäisyydenmittaus sekä tykittäinen laskuvälineistö,
- tulen taktillisessa käytössä oli myös teknillisesti mahdollista useamman patterin tulen keskittäminen.

Tykkien lisääntynyt kantama aiheutti myös omat ongelmansa. Optinen etäisyydenmittaus ei suuremmilla etäisyyksillä ollut riittävän tarkkaa ja näin siirryttiin kaksipiste- eli vaakakantamittaukseen. Sen tehokkuus edellytti puolestaan mittarien nostamista riittävän korkealle merenpinnasta ja hyviä viestiyhteyksiä patterin ja mittausaseman välillä. Tämä ratkaistiin 10—15 m korkeilla teräsbetonisilla mittaustorneilla, joita yleisesti kutsutaan Rikaman torneiksi edellä mainitun kehittämistyön johtohahmon majuri, myöhemmin eversti J Rikaman mukaan. Tärkeimmille alueille saatiin myös riittävät viestiyhteydet kotimaisen teollisuuden valmistamilla 10-parisilla merikaapeleilla.

Kahdessa vuosikymmenessä oli pystytty siirtymään venäläisestä ampumatekniikasta itsenäisen suomalaisen kehityssuunnan mukaisiin menetelmiin. Samalla oli vanhaa tykkikalustoa kehitetty ja uudelleenryhmitetty niissä rajoissa, minkä kalustomäärä ja käytettävissä olleet varat sallivat.

6. Ahvenanmaan kysymys

Kokonaisuuden kannalta on vielä mainittava eräs toteutumaton järeää rannikkotykkistöä koskenut suunnitelma. Ruotsi ja Suomi olivat 1930-luvun lopulla käymissään neuvotteluissa muuttaa Ahvenanmaan asemaa päässeen jo yksimielisyyteen. Neuvotteluita olivat nopeuttaneet Saksan aluevaltauksien ja sen laivaston nopea kasvaminen. Edellyttäen, että vuoden 1921 Ahvenanmaan linnoittamattomuussopimus saadaan allekirjoittajavaltioiden, Neuvostoliiton ja Kansainliiton suostumuksella muutetuksi, sovittiin Kökarin — Björkörin linjan eteläpuolen linnoittamisesta ja tiettyjen liikkuvien voimien varaamisesta Ahvenanmaalle. Ahvenanmerellä keskeisessä asemassa ollelle Lågskärille suunniteltiin sijoitettavaksi kaksi järeää kaksoistykkitornia.

Suomessa puolustusneuvosto käsitteli asiaa ja rahoitussuunnitelmat lähtivät liikkeelle omassa tahdissaan. Asiaa valmistelleen toimikunnan mukaan kustannukset nousivat noin 477 milj markkaan. Puolustusministeri J Niukkanen supisti kuitenkin ehdotuksen 398 milj markkaan jättäen mm Lågskärin toisen tykkitornin pois. Tämä oli puolustusneuvoston puheenjohtajan sotamarsalkka Mannerheimin mielestä tuomittavaa, sillä ”Niin eteen työnnetyn linnoituksen on oltava vahva. Jos Ahvenanmaan saaristoon oli tarkoitus rakentaa linnoituksia, ne oli parasta tehdä kunnolla”. Hallitus esitti kuitenkin määrärahan muuttamattomana kolmelle vuodelle jaettuna eduskunnalle, joka hyväksyi sen, joskaan ei ilman kovaa arvostelua.

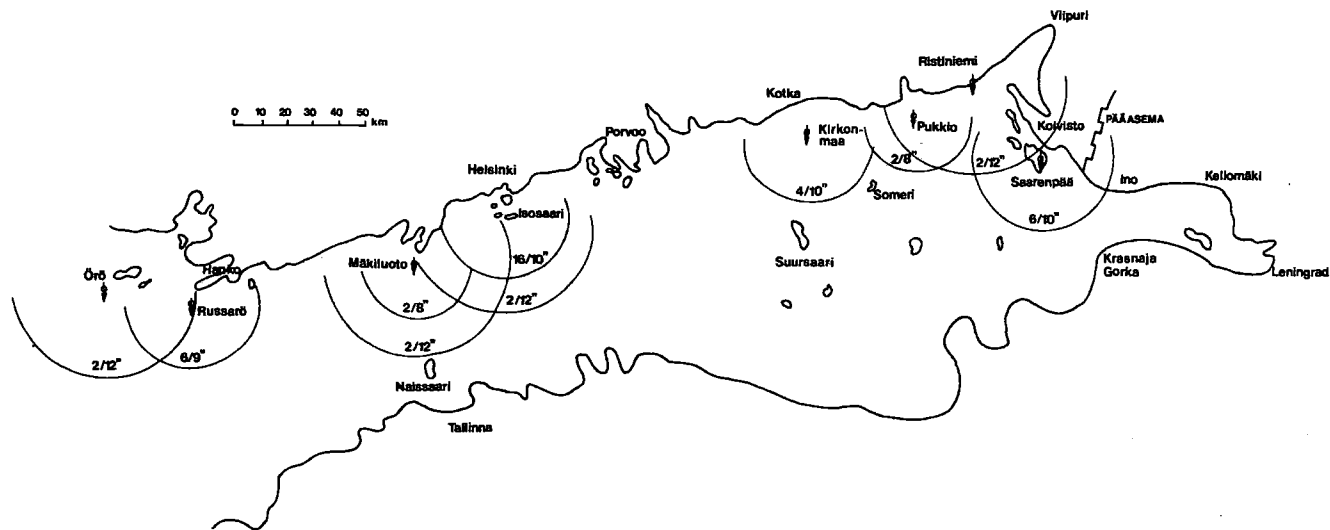
Linnoittaminen ajateltiin voitavan alottaa jo kesällä 1939. Kysymyksen myönteisen kehityksen katkaisi kuitenkin asian juuttuminen Kansainliittoon. Vaikka kaikki allekirjoittajavaltiot antoivat myönteisen vastauksen, ei Kansainliitto pystynyt tekemään asiasta päätöstä. Neuvostoliitto ei antanut mitään vastausta. Ruotsi luopui lopullisesti hankkeesta, kun Neuvostoliitto ja Saksa solmivat Moskovassa 23. 8. 1939 hyökkäämättömyyssopimuksen. Suomessakin Ahvenanmaan kysymys haudattiin muutamaksi kuukaudeksi.

IV JÄREÄ RANNIKKOTYKKISTÖ TALVISODASSA

1. Meririntamatoiminta

Neuvostoliitto oli saanut Itämeren laivastolleen uusia tukikohtia Suomenlahden etelärannikolta Talvisodan aattona ja tämä heikensi oleellisesti Suomen meristrategista asemaa. Osoittautui kuitenkin, etteivät venäläiset voineet käyttää hyväkseen saavuttamaansa etua. Rannikkotykkistö torjui helposti kaikki sodan alkuvaiheessa suoritettujen tiedustelusyöksyt ja kaikki etelärannikon kohteet saivat olla rauhassa laivatykis-

Järeän rannikkokytistön ryhmitys syksyllä 1939

tön tullelta. Näin järeä rannikkotykistö täytti tehtävänsä pelkällä olemassaolollaan.

Suomenlahden itäosassa Koiviston alueella tilanne oli toinen. Saarenpään järeä patteri oli jo 10. 12. alkaen tukenut tehokkaasti maarintamaa ja sen eliminoiminen annettiin ilmeisesti ilmavoimien ja laivaston tehtäväksi. Taistelulaiva Oktjabrskaja Revolutsija tulitti patteria 18. 12. ampuen noin 400 12''-kranaattia, joihin patteri kykeni vastaamaan 50 laukauksella. Seuraavana päivänä taistelulaiva Marat ampui 160 laukausta saaden vastaan 35 laukausta. Tulitukseen liittyivät ankarat ilmapommitukset. Linnakkeen tappiot kahden päivän aikana olivat vain 2 kaatunutta ja 8 haavoittunutta, mikä osoittaa hajaryhmytyksen ja maastouttamisen suuren merkityksen. Aikaisemmin mainitusta konstruktiovirheestä johtuneet kalustohäiriöt pudottivat tykin toisen- sa jälkeen pois toiminnasta. Normaalikunnossa olisi patterilla ollut kaikki mahdollisuudet voiton saavuttamiseen klassillisessa kaksintaistelussa vahvempaa taistelulaivaa vastaan. Nyt tulos täytynee arvostella tasapeliksi. Todettakoon lisäksi, että yksi tykki oli käyttökelvoton jo 11. 12. alkaen putkivaurion takia.

Talvisodan lyhyen avovesikauden tykistötaistelut vihollisen tykistöalusten kanssa osoittivat luodun järjestelmän ja menetelmien oikeasuuntaisuuden. Runsaammat harjoitusammunnat rauhan aikana koko patterilla ja myös taistelulaukauksia käyttäen olisivat ilmeisesti lisänneet varmuutta ja vähentäneet vasta taistelutilanteessa ilmenneitä valitettavia kalustohäiriöitä.

* * *

Suomen ensimmäisiä tehtäviä sodan puhjettua oli Ahvenanmaan alueen haltuunotto ja sen puolustuksen järjestely. Järeä rannikkotykistökin tuli taas kuvaan mukaan, kun ylipäällikkö pyysi 26. 12. puolustusministeriötä kiirehtimään Ranskasta tilatun 12''-kaluston saantia erityisesti Ahvenanmaan puolustuksen vahventamisen takia. Väliaikaisesti ajateltiin tultavan toimeen 10''-kalustolla ja merivoimien komenta- ja saikin 3. 2. 40 käskyn ”ryhtyä viipymättä toimenpiteisiin 2-tykkisen 10''-patterin rakentamiseksi Ahvenanmaan lounaisrannikon alueelle”. Valmisteleviin töihin ryhdyttiinkin Hammaruddassa.

2. M a a - a m m u n n a t

Järeän rannikkotykistön päätehtävänä oli taistelu vihollisen laivastovoimia vastaan. Itäisellä suomenlahdella varsinaiseksi ja lopulta ainoaksi tehtäväksi muodostui toiminta maarintamalle. Koulutuksellisesti tämä ei tuottanut vaikeuksia, sillä havaitut puutteet voitiin poistaa YH:n aikana ja asemasotavaiheessa uuden päätoimintasuunnan ollessa selvästi nähtävissä. Jäälakeuksilla voitiin hyvin käyttää myös meriammunnan mittaus- ja tulenjohtomenetelmiä.

Patterien suuri kantama ja laaja ampumasektori mahdollistivat tulen joustavan käytön laajalla alueella. Kalustollisilla häiriöilläkään ei ollut suurempaa merkitystä, sillä ammuksen suuren tehon ja tulen tarkkuuden takia riitti yleensä muutama laukaus tarkoitetun tuloksen saavuttamiseen. Ammukset ja niiden sytyttimet olivat kuitenkin alusmaaleja varten ja siten esimerkiksi sirpalevaikutus elävää voimaa tulitettaessa oli vähäinen.

Jälkikäteen tapahtumia tarkastellen voidaan todeta, että patterien sijoittelussa oli osuttu oikeaan. Jokainen järeä patteri joutui vuorollaan antamaan oman panoksensa, joka monesti oli ratkaiseva torjunnan onnistumiselle. Oikeassa olivat olleet myös ne, jotka olivat esittäneet pattereiden tykkimäärän lisäämistä. Ehkä ankarista talviolosuhteista aiheutuneet putkivauriot alensivat kolmen järeän patterin tehoa. Yhden putken menetyks merkitsi 2-tykkisellä patterilla 50 % tehossa ja aika ei riittänyt varaputkien käyttöön. Vihollisen ankarat pommitukset ja raskaan kenttätykistön ammunnat eivät aiheuttaneet mitään kalustovaurioita.

Eri pattereiden kohdalta voidaan todeta seuraavaa:

- Saarenpään linnakkeesta luovuttiin vasta yleistilanteen pakottamana, kun maarintama oli siirtynyt tykkien kantaman ulkopuolelle. Järeä patteri oli täyttänyt tehtävänsä suojaamalla maarintaman hyökkäyksiltä ja tulituksilta mereltä sekä antamalla tehokasta tulitukea loppuun asti.
- Ristiniemen järeä patteri oli parin viikon ajan ainoa tykistövoima, joka pystyi tukemaan Koivistonniemen, Tuppuran ja Säkijärven rannikon puolustustaisteluja. Patterin toinen tykki vaurioitui heti alkuvaiheessa, mutta toisella ammuttiin 298 laukausta eli 50 % enemmän kuin teoreettiset laskelmat edellyttivät.
- Pukkion ja Kirkonmaan järeät patterit joutuivat sodan loppuvaiheessa torjumaan Suomenlahden ulosaarilta rannikollemme suunnautuneet hyökkäykset, jotka onnistuessaan olisivat muodostaneet vakavan selustauhkan kenttäarmeijalle. Virolahden rannikolla vihollisen onnistui pureutua uloiimpiin luotoihin. Pukkion 8''-patteria ampui torjunnassa putkensa loppuun. Kirkonmaan 10''-patteria torjui kahdena päivänä Suursaaresta pohjoiseen edenneen arviolta rykmentin vahvuisen kolonnan jo 15 km:n etäisyydeltä sille tappioita tuottaen.

V SOTIEN VÄLINEN KAUSI

Talvisodan jälkeen Suomen meristrateginen asema oli aikaisempaa huomattavasti heikompi. Suomenlahden koko etelärannikko oli mahdollisen hyökkääjän käytettävissä ja lisäksi se oli päässyt pureutumaan omalle rannikollemme Hangon alueella jakaen siten rannikkomme ja sen puolustuksen liikkuvat voimat kahtia. Ahvenanmaan uusi demilitarisointi aiheutti myös omat pulmansa puolustusjärjestelyissä. Yllätystekijän kasvaessa oli valmiutta vastaavasti kohotettava ja tämä merkitsi näissä oloissa nimenomaan arimpien kohteiden kiinteän puolustuksen tehostamista.

Uutta tilannetta vastaavia järeän tykistön ryhmittymismuutoksia tutkittiin karttahaarjoituksissa, sotapeleissä ja esikuntatyössä. Suunnitteluvapautta lisäsivät Russaröstä evakuoituneet 6/234/50-BS-tykkiä ja Ranskasta eri teitä syksyyn 1940 mennessä saadut 8 kpl 12''-putkia lisälaitteineen. Omalla tavallaan kaluston ryhmittelyvapautta sekä lisäsi että rajoitti Moskovassa 11. 10. 1940 solmittu sopimus, jolla Ahvenanmaan alue jälleen demilitarisoitiin. Hammaruddaan aiotun järeän patterin työt oli keskeytetty jo kesällä ja tehdyt rakenteet hävitetty.

Merivoimien esikunnan 22. 11. 1940 pääesikuntaan lähettämässä rannikkopuolustuksen kokonaissuunnitelmassa, jonka ylipäällikkö vahvisti 3. 1. 1941, järeän tykistön suunniteltu ryhmitys oli seuraava:

Kotkan lohko

- Tammio 3/254/45-D, uusi patteri,
- Kirkonmaa 4/254/45-D, 2/305/50-0, uusi patteri.

Uusien pattereiden tarkoituksena oli kaukotorjunnan tehostaminen ja Mustamaan = Tammion — Pukkion saariryhmän pitäminen omassa hallussa mahdollisimman kauan.

Pellingin lohko

- Hasselö 2/305/50-0, uusi patteri,

Helsingin lohko

- Villinki 3/254/45-D, yksi tykki vähennetty,
- Isosaari 4/254/45-D, 2/305/50-0, uusi patteri,
- Kuivasaari 2/305/50-0,
- Katajaluoto 3/254/45-D, yksi tykki vähennetty,
- Ryssänkari 3/254/45-D, yksi tykki vähennetty,
- Mäkiluoto 4/305/50-0, kaksi tykkiä lisää,
- Salmisaari (Salmen) 1/203/50-V, 1/203/45-C, tykit Mäkiluodosta,

Hangon lohko

- Tammisaaren saaristo 3/234/50-BS, uusi patteri,
- Örö 2/305/50-0

Kriisitilanteessa saatiin päätös tavallista nopeammin, koska se pohjautui sille olettamukselle, että Suomi saattaisi joutua taas erillissotaan. Suunnitelmat jäivät kuitenkin paperille, sillä pian oltiin jo uuden kokonaan muuttuneen tilanteen edessä.

VI TAPAHTUMAT SUOMEN SODAN 1941 — 45 AIKANA

1. Suunnitelmat ja ryhmitysmuutokset

Edellä mainittujen suunnitelmien uudishankkeista päätettiin toteuttaa sodan oloissa vain pääkaupungin puolustuksen ja Porkkalan kapeikon sulkemisen tehostamiseen tarkoitettujen Isosaaren ja Mäkiluodon rakentaminen. Isosaaren suunniteltiin kaksi erillistä 12''-tykkitornia kotimaiselta konstruktiopohjalta. Mäkiluotoon ajateltiin kaksoistykkitornia aikaisemmin mainittuun venäläisten jäljiltä olevaan asemaan. Työt edistyivät teknillisten hankaluuksien ja rahoitusvaikeuksien takia hitaasti. Kun tilannekaan ei edellyttänyt töiden kiirehtimistä, niin oli välillä suunnitelmia niiden keskeyttämisestäkin. Sodan päättyessä olivat asennustyöt Isosaareissa jo loppuvaiheessa, mutta Mäkiluodossa vasta valmisteluasteella.

Venäläisten luopuessa Hangon alueesta joulukuun alussa 1941 siitä muodostui normaali rannikkorintama, jonka linnakkeita ryhdyttiin heti kunnostamaan. Russarön vanhoihin käyttökelpoisiin tykkiasemiin siirrettiin kolme 234/50-BS-tykkiä, jotka

saatiin käsikäyttöisinä ampumakuntoon huhtikuussa 1942. Kolme tykkiä jäi vielä varastoon mahdollista uutta sijoitusta varten.

Tilanteen täydellinen muuttuminen myös Suomenlahden itäosassa aiheutti aikaisemman täysin puolustuksellisen tykistöryhmittymyksen muuttamisen etupainoisemmaksi Kronstadtin lahden pohjukkaan ahdetun vihollislaivaston toimintaedellytysten eliminoimiseksi. Merivoimien komentajan ja tykistön tarkastajan neuvottelussa päämajassa tehtiin joulukuussa 1941 päätös sijoittaa Kellomäelle yksi 10"-tykki "Kronstadtin linnakkeiden ampumista varten" ja varautua 2—3 lisätykin tuomiseen. Merivoimien komentaja antoi 14. 1. 1942 käskyn töiden aloittamisesta. Kannaksen ryhmän komentaja ilmoitti kirjelmällään 12. 5. 1942 yleisesikunnan päällikölle, että tykin asentaminen oli aloitettu ja ehdotti kahden muun tykin rakentamista kiireellisenä tavoitteena 3-tykkinen patteri "sillä sen avulla voitaisiin huomattavasti häiritä Kronstadtia ja rysien maarintaman vasenta sivustaa". Myöskään eivät vihollisen rannikkopatterit "enää saisi kaikessa rauhassa ampua rannikollemme". Merivoimien komentaja vastusti ehdotusta. Tykistön tarkastaja asetui puolestaan KanR:n esityksen taakse ja niin merivoimat sai 4. 7. 1942 käskyn rakentaa patteri 3-tykkiseksi.

Kannaksen ryhmän komentaja lienee ajatellut esitystään tehdessään Talvisodan kokemuksiaan ja erityisesti Saarenpään järeän patterin arvokasta tukea maarintamalle. Tilanne oli nyt kuitenkin täysin toinen. Saarenpää pystyi tasavertaiseen taisteluun taistelulaivojen kanssa ja maan puolelta ei vihollisen raskas kenttätykistö kyennyt kuin häirintään. Kellomäki oli välittömästi etulinjan takana ja sitä vastassa oli moninkertainen ja nykyaikaisempi sekä hyvin suojattu linnoitus- ja laivatykistö, joka saattoi ampua jopa suorasuuntauksella patterialuetta.

Kellomäen järeän patterin rakentaminen osottautuikin täydelliseksi virheratkaisuksi. Patterin valmituttua KanR:n esikunta kielsi koemannut, eikä tykeillä saatu ampua koko asemasotavaiheen aikana kuin yksi koelaukaus eräänä sumuisena päivänä. RTR 2 suunnitteli keväällä 1943 patterille vaihtoasemia Inon maastoon. KanR:n mielestä patteri olisi pitänyt sijoittaa kauemmas sisämaahan jonnekin Suulajärven eteläpään tienoille, josta patteri olisi voinut tukea VT-linjan puolustusta myös sen tärkeimmässä kohdassa, Kivennavan suunnassa, eikä ainoastaan Vammelsuussa. "Inon seudulle sijoitettuna patteri aina tulee olemaan alakynnessä vihollisen rannikkotykistön ylivoimaisen kaliiperin ja putkien lukumäärän huomioonottaen." Mieli-piteet olivat muuttuneet, mutta uudet suunnitelmat eivät aiheuttaneet enää toimenpiteitä.

Koiviston Saarenpähän valmistui 3-tykkinen 254/45-D-patteri kesällä 1943. Kyseessä oli itse asiassa yksittäisten tykkien siirto Helsingin edustan linnakkeilta Saarenpäässä käyttökelpoisina oleviin vanhoihin tykkiasemiin. Vaikka maarintaman puolustus suunnitelmat eivät nyt edellyttäneetkään tällä alueella järeän tykistön tukea, niin oli patterin rakentaminen perusteltua meritilanteen epäedullisen kehittymisen takia. Punalippuisen Itämeren laivaston raskaista yksiköistä oli tänä ajankohtana toimintakunnossa yksi taistelulaiva ja kaksi risteilijää. Venäläisillä oli valmiutta myös operatiivisten sivustamaihinnousujen suorittamiseen.

Saksalaisten vastoinkäymiset Suomenlahden eteläpuolella ja vihollisen meritoi-

- minnan aktivoituminen saivat Merivoimien esikunnan esittämään Ulko-Tammioon raskaan patterin vahvennukseksi järeää patteria (3/234/50-BS). Esitystä perusteltiin
- omien ja saksalaisten laivastovoimien tukemisen tärkeydellä,
  - Ulko-Tammion tärkeydellä koko Kotkan saariston puolustukselle, mikäli omat liikkuvat voimat pakotetaan vetäytymään Suursaari—Tytärsaari-linjan länsipuolelle ja
  - ulkosaarten puolustuksen lujittamisella sekä erityisesti edessä erillään olevan Somerin linnakkeen tukemisella.
- Ylipäällikkö hyväksyi esityksen 3. 2. 1944, mutta siitä ehdittiin toteuttaa ennen sodan päättymistä vain raskaan patterin rakentaminen.

2. Taistelutoiminta

Puolustuksellisen kiinteän rannikkotykistön käytön tarve riippuu miltei yksinomaan vihollisen toiminnasta. Sodan luonteesta johtuen ja erityisesti Saksan meri- ja ilmavoimien vihollisen meritoimintaa rajoittaneen vaikutuksen takia järeiden pattereiden taistelut laivastoyksiköitä vastaan jäivät vähäisiksi ja maa-ammunnatkin supistuvat lyhyelle aikavälille kahta patteria koskeviksi.

Järeän rannikkotykistön ensimmäinen toimintavaihe liittyi Hangon vuokra-alueen tapahtumiin. Örön patteri tulitti muutamaan otteeseen äärietaisyydellä (n 35 km) Hangon satamaa ja Russarön linnaketta. Mäkiluodon molemmat patterit suorittivat kesän ja syksyn kuluessa useita ammuntoja häiritäkseen vihollisen liikehtimistä Porkkalan — Naissaaren kapeikossa. Vihollinen pyrki ohittamaan patterit pimeimpänä aikana, mutta siitä huolimatta sille aiheutui tappioita tykistötulessa ja miinakentissä. Suurin menetyks tapahtui 3. 12. 1941, jolloin Hangosta joukkoja evakuoiti noin 10 000 tonnin kuljetusalus Josef Stalin tuhoutui. 7000 miehestä lienee kolmannes hukunut ja saksalaisten vangiksi joutui lähes 1000 miestä Viron puolella hyllyn ajautuessa Suurupin rantaan. Samana päivänä karkoitti Kuivasaari sen kantaman piiriin uskaltautuneen hävittäjän. Muuten Helsingin edustan linnakkeet vaikuttivat laivastotermiä soveltaen fleet-in-being. 10''-pattereilta voitiin irroittaa henkilöstöä jo elokuussa 1941 käytettäväksi uusille rintamanosille.

Tonen lyhyt toimintavaihe liittyi venäläisten suurhyökkäykseen Kanneksella kesäkuussa 1944. Kellomäen 10''-patteri ehti ampua vain kolmisenkymmentä laukausta, kun se oli tuhottava vihollisen uhatessa jo patterialuetta. Saarenpää sen sijaan suojaasi viivytävien joukkojen merisivustan ja tuki niitä maa-ammunnoin viimeiseen laukaukseen asti. Lentopommituksessa yksi järeä tykki sai täysosuman tykkipihalle, jossa kaatui 6 ja haavottui 18 miestä. Tämä valitettava tappio oli ainoa hajaryhmitettyjä tykkeitä sodissamme kohdannut täysosuma.

3. Järeä rautatietykistö

Rautatietykistö on ensisijaisten tehtäviensä, käyttöperiaatteidensa ja tykkikalustonsa takia luettu meillä rannikkotykistöön kuuluvaksi. Rautatietykistön edelläkävijä-

maana voitaneen pitää Italiaa, jonka sotilasmaantieteellinen asema suosii ja vaatiikin liikkuvaa rannikkotykistöä. Torinon tykistöakatemiassa opiskelleet rannikkotykistöupseerit E. I. Järvinen ja J. L. Rikama toivat käyttöajatuksen mukanaan ja kehittivät sitä Suomen oloihin.

Ensimmäinen koeammunta rautatievaunuun asennetulla 6''-Canet-tykillä suoritettiin Helsingin Jätkäsaaresta 17. 3. 1924. Sitten sa-määrävahvuuksiin sisältyi raskas rautatiepatteri, joka osallistui Talvisodassa Laatokan pohjoispuolisen alueen taisteluihin. Jatkosodan aikana muodostettiin sotasaalistykistöä kunnostamalla kaksipatterinen rautatiepatteristo.

Ajatus järeän tykin asentamisesta rautatielavetille oli esillä jo vuonna 1930, kuten edellä on mainittu. Todellisuudeksi järeä rautatietykistö muuttui meillä kuitenkin vasta sotavuosina. Venäläisillä on Hangon vuokra-alueella kolme rautatiepatteria, joista yksi käsitti kolme 305/52-0-tykkiä. Patteria varten oli rakennettu betoniperustoja sekä Tvärminneen että Täcktomiin ja siirtoja varten 10 km:n pituinen rata. Patteri suoritti kaukoammuntoja aina Karjaan tasalle asti. Joutuessaan luopumaan Hangosta venäläiset tekivät putket ja jarrulaitteet käyttökelvottomiksi sekä upottivat kuljetusvaunut ja muuta materiaalia satama-altaaseen.

Kun merivoimien hallussa oli vapaana vuonna 1940 maahan tuotuja putkia ja kehoja jarrulaitteineen tähän tykkimalliin, niin päätettiin kesäkuussa 1942 ryhtyä kunnostamaan tykkeitä. Teknillisesti erittäin vaikeiden korjaustöiden jälkeen saatiin tykki toisensa jälkeen koeammuttua ja heinäkuun lopussa 1943 oli koko patteri ampumakunnossa. Se liitettiin Hankoniemen tykistöpuolustukseen, mutta sille ei vielä saatu käyttövalmiutta Hangon alueen ulkopuolella.

Patterin arvoa kuvaa sekin, että Neuvostoliitto osti sodan päätyttyä sen takaisin yhdessä 4-tykkisen 180/57-NI -rautatiepatterin kanssa. Patteri luovutettiin täysikuntoisena uudenvuodenpäivänä 1945.

4. R a n n i k k o r i i s u t a a n a s e i s t a

Sodan jälkeen muodostui rannikkotykistön ensimmäiseksi vaativaksi tehtäväksi tykistön uudelleenjärjestely. Joulukuun alussa 1944 liittoutuneiden valvontakomissio vaati yllättäen, että rannikkotykistön kiinteät tykit oli evakuoitava 1. 4. 1945 mennessä miehittämättömiltä linnakkeilta. Ylipäällikkö teki komissiolle vastaehdotuksen esittäen, että Porkkalan alueen länsipuolella olevat patterit saisivat jäädä paikoilleen ja itäpuolella olevista purettaisiin vain ne, jotka oli rakennettu 1. 9. 1939 jälkeen. Tähän esitykseen vastasi valvontakomission puheenjohtaja kenraaliversti A Zdanov henkilökohtaisella kirjelmällä presidentti-ylipäällikölle. Sen mukaan rannikkotykistön suurin kaliiperi sai olla 120 mm.

Suomen marsalkka Mannerheim yritti saada vieläkin lievennyksiä aikaan ja kenraaliversti Zdanov muuttikin päätöstään siten, että 120 mm:n maksimikaliiperia sovellettiin vain Porkkalan alueen itäpuolella. Neuvostoliitto oli Porkkalan alueen yhteydessä "vuokrannut" myös Mäkiluodon järeän tornipatterin.

Pinnistäen joukko-osastojen voimat äärimmilleen ja käyttäen apuna siviiliammattiväkeä voitiin evakuointi suorittaa uuteen määräaikaan 1. 6. 1945 mennessä. Porkkalan ja itärajan välinen Suomenlahden rannikko oli käytännöllisesti katsoen riisuttu aseista.

VII SOTIEN JÄLKEINEN KEHITYS

Pariisin rauhansopimus vuonna 1947 vapautti Suomen liittoutuneiden valvontakomission antamista erillisrajoituksista. Valtioneuvoston 24. 5. 1945 asettama puolustusrevisiokomitea voikin mietinnössään vuonna 1949 todeta meripuolustuksen kohdalta mm ”Merivoimien tykistökalusto on valtaosaltaan sodan jälkeen jouduttu järeimpiä tykkeitä myöten kuljettamaan sijoituspaikoiltaan merivoimien keskusvarikkoon, joten ne nyt olisi jälleen kuljetettava paikoilleen ja linnakkeet kunnostettava”.

Kesti kuitenkin oman aikansa ennen kuin käytännön toimenpiteisiin voitiin ryhtyä. Kun Neuvostoliitto luopui vuokraoikeudestaan Porkkalan alueeseen ja Suomi sai sen 25. 1. 1956 haltuunsa, niin aiheutti se pääkaupungin merellisen puolustuksen uudelleenarvioinnin ja lisäsi myös päätöksenteon vapautta. Tässä yhteydessä voitiin myös todeta, että Mäkiluodon järeä tykistö oli siirtynyt historiaan. Venäläiset olivat räjäyttäneet tykkitornin ja muut laitteet saaren jättäessään.

Puolustusneuvosto teki vuonna 1959 periaatepäätöksen 12”-tykkien siirtämisestä takaisin Isosaareen ja Kuivasaareen sekä yhden 10”-patterin aseistamisesta. Päätöksen takana on nähtävä mm seuraavat syyt:

- puolustuksellisten meritorjuntaohjusten hankintaan ei ollut vielä mahdollisuuksia ja 12”-tykkien kantama, tulinopeus, tarkkuus ja ammuksen teho maalissa olivat vertailukelpoisia silloisten ohjusten kanssa,
- meriammuntojen lisäksi patterit soveltuivat myös maahanlaskujen torjuntaan varsinkin kehittämällä ammukselle sopiva sytytin,
- valmiiksi linnoitetut ja koneistetut asemat täyttivät edelleen kohtuulliset suojavaatimukset,
- siirrot voitiin toteuttaa suhteellisen vähäisin kustannuksin. 12”-patterit valmistuivat vuonna 1962. Myös Russarö saatettiin alkuperäiseen vahvuuteensa eli 6-tykkiseksi 234/50-BS-patteriksi. 254/45-D-tykin suhteen suoritettut tutkimukset ja koekielut osoittivat sen jo aikansa eläneeksi. Tämä aikaisemmin järeän rannikkotykistömme päätykkimalli ”kymppi” siirtyi lopullisesti historiaan.

Esimmäinen parlamentaarinen puolustuskomitea totesi mietinnössään 23. 6. 1971 ”vuonna 1963 saatu arvokas tulkinta puolustuksellisten ohjusten osalta poisti puolustuskyvyn osalta pahimman rajoituksen”. Rannikkotykistön piirissä tämä merkitsi kiinteän järeän tykin väistymistä vähitellen liikkuvan meritorjuntaohjuksen tieltä. Järeiden rannikkotykistöpattereiden nykyasemaa voitaisiin luonnehtia Kirken komission määritelmällä ”eivät ole välttämättömiä, mutta voidaan säilyttää väliaikaisesti”.

* * *

Järeän rannikkotykistön järjestelyt ja erityisesti uusien patterien rakentaminen

ovat olleet eräitä sodanaikaisia ratkaisuja lukuunottamatta ulkopoliittiselta ja taloudelliselta merkitykseltään sen luokan kysymyksiä, että myönteisiin päätöksiin on tarvittu myös maan poliittisen johdon suostumus. Jos käsite "turvallisuuspolitiikka" olisi ollut käytössä ennen sotia, niin epäilemättä olisi järeän rannikkokotikistön uudelleenryhmityksiä esitetty turvallisuuspoliittisin perusteluin.

Nimet Hanko, Porkkala, Helsinki, Viipurinlahti ja Koivisto liittyvät järeän rannikkokotikistön historiaan, mutta myös eräisiin maamme lähihistorian merkittäviin tapahtumiin. Tämäkin osoittanee, että järeän rannikkokotikistön käytössä on kyetty löytämään ne avainasemat, joissa vähälukuisella kalustolla on paraiten voitu vaikuttaa rannikkojemme puolustukseen.

LÄHTEITÄ

- Vuosina 1918—19 rannikkolinnakkeita tarkastaneen toimikunnan kertomus, SArk
 Rannikkopuolustuskomitean mietintö 1922, SArk
 Puolustusrevisiokomitean mietintö 1926, SArk
 Puolustusrevisiokomitean mietintö 1949, SArk
 Parlamentaarisen puolustuskomitean mietintö 1971, SArk
 Puolustusneuvoston pöytäkirjat vuoteen 1940, SArk
 Yleisesikunnan operatiivisen toimiston järeää rannikkokotikistöä koskeva kirjeistö vuoteen 1940, SArk
 Päämajan merivoimatoimiston kirjeistö, SArk
 Järeiden rannikkokotikistöpattereiden sotapäiväkirjat, SArk
 Kenraalimajuri K Kivekkään muistiinpanot, SArk
 R Arimo: Suomen linnoittamisen historia, Otava 1981
 Kari Selén: C G E Mannerheim ja hänen puolustusneuvostonsa 1931—1939, Otava 1980
 Rannikkokotikistön vuosikirja 1935, RtUY 1935
 Tyyntä ja myrskyä, RtUY 1953
 Rannikkokotikistön historia, RtUY 1959